

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ НАВИЧОК САМООСВІТНЬОЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гліницька Н.С.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Анотація. В статті розглядається проблема самоосвітньої діяльності школярів у процесі навчання основам музики та роль вчителя у її організації.

Ключові слова. музичний твір, естетичне виховання школярів, організація самостійної роботи.

Анотация. Глиницкая Н.С. «Формирование у старшеклассников навыков самообразовательной музыкальной деятельности. В статье рассматривается проблема самообразовательной деятельности школьников в процессе обучения основам музыки и роль учителя в ее организации.

Ключевые слова. музыкальное произведение, эстетическое воспитание школьников, организация самостоятельной работы.

Annotation. Hlinitckaja N.S. «Formation at senior pupils of skills of self-educational musical activity. In articles the problem of self-educational activity of schoolboys is examined during training to bases of music and a role of the teacher in her organization.

Key words. A piece of music, aesthetic education of schoolboys, the organization of independent work.

Постановка проблеми. Важливим направленням шкільної музичної роботи є підготовка учнів до самостійного знайомства з музикою. Орієнтація на самоосвіту в музичному вихованні старшокласників може служити достатньою основою для подальшої самоосвітньої діяльності.

Важливо вміло пов'язати спонтанно набутий музично-естетичний досвід, який багато значить для старшокласника, із ідеєю необхідності організації музичної самоосвіти. Стимулювання музичної самоосвіти старшокласників передбачає поступову переорієнтацію з обмежених особистих музичних смакових пристрастей (переважно до поп-мистецтва) на художньо значимі музично-естетичні цінності, позитивне й зацікавлене ставлення до яких формується лише під цілеспрямованим педагогічним впливом [Ю.Алієв].

Аналіз досліджень і публікацій. Питання організації самоосвітньої діяльності учнів загальноосвітніх та музичних шкіл розглядається в публікаціях Ю. Алієва, Л. Арчажникова, М. Дарманського, Б.Теплова.

Результати дослідження. Музичне виховання учнів у загальноосвітній школі здійснюється у трьох основних формах: на уроках музики, на факультативних та гурткових заняттях, у процесі позакласних музичних

заходів. На жаль, навчальним планом загальноосвітньої школи не передбачено проведення уроків музики в старших класах. Певним чином сприяти музичному розвитку старшокласників, формуванню їхніх естетичних потреб можуть факультативні заняття, і особливо позакласна і позашкільна робота з музики. У зв'язку з цим позашкільні форми роботи мають широкі можливості, створюючи передумови для розвитку музичної активності старшокласників, їх самостійності, усвідомлення системи цінностей, розвивають здатність до самооцінки.

Специфіка музичної самоосвіти зумовлюється, насамперед, художньо-творчою природою мистецтва. Основу музичної творчості становить система музично-художніх образів, зміст яких закодовано за допомогою музичних звуків в особливі інтонаційні структури, що відображають особливості творчого мислення автора, його духовний світ, найхарактерніші риси творчого стилю.

Музичний образ, як і образ будь-якого іншого мистецтва, містить художнє узагальнення, що проникає в суть явищ і розкриває глибокий внутрішній смисл життєвих подій. Слід зазначити, що художній образ віддзеркалює риси індивідуальності людини, що створила його. Тому художній образ можна розглядати як "систему, що формується у свідомості людини, головним елементом якої в музичному мистецтві є музично-слухові уявлення" [2, с.40].

Глибоке проникнення в сутність музичного образу, виявлення смислових значень динаміки й логіки його розвитку, а також здатність до самобутнього втілення художнього образу засобами музичної виразності – все це передумови музично-самоосвітньої діяльності.

Музична самоосвіта ґрунтується на знаннях, тому обов'язковий етап включає пізнавальну діяльність, що має інформаційний характер і спрямована на одержання корисних для школяра відомостей, які в подальшому допоможуть грамотно сприймати та втілювати художній зміст твору, що виконується. Аналіз елементів твору, його цілісної концепції дає можливість глибоко і

змістовно досягнути своєрідність музики, що, безумовно, є актуальним для старшокласника.

Самостійна діяльність, спрямована на здобуття певних знань, тісно пов'язана з практичною роботою. Набуті знання сприяють подальшому здійсненню музичної самоосвіти і є однією з умов розвитку творчого потенціалу старшокласника. У музичній діяльності формується комплекс умінь із самовдосконалення.

Інтерпретацію музики можна розглядати як основу підготовки старшокласників до самостійного поповнення знань. Відтак інтерпретація музики не тільки передбачає освоєння конкретного музичного матеріалу, а й враховує індивідуальні риси особистості, усвідомлення власних творчих можливостей із метою їх подальшого вдосконалення.

У музично-пізнавальній діяльності старшокласники не лише опановують зміст музичного образу, а й, насамперед, глибше пізнають самого себе, свій внутрішній світ. Проте розгляд музично-пізнавальної діяльності старшокласників у процесі самоосвіти показує, що в ній переважає зовнішня сторона музично-пізнавальних процесів, пов'язана з детермінуючим впливом освітньої функції. Отже, увагу особистості потрібно спрямовувати, передусім, на широкий особистісний контекст музичного сприймання й осмислення образів, а не лише на його об'єктивний зміст, зумовлений звуко-інтонаційними засобами музичної мови.

У музичній самоосвіті значне місце належить зовнішній стороні діяльності, тому основою більшості визначень поняття "музична самоосвіта" стає музично-пізнавальна площина.

Пізнавальна діяльність починається з глибокого вивчення суті окремого явища (музичного образу), дослідження його смислових значень, виявлення закономірностей розвитку, розкриття взаємозв'язку нормотворчих елементів і змістовних структур. Це приводить старшокласників до потреби розширити межі власного розуміння об'єкта, який вивчається, використати інші джерела пізнання, оскільки "світ музичних образів не можна зрозуміти "сам по собі" і

сприйняття музики можливе тільки в контексті інших засобів пізнання, що виходять за рамки музики” [4, с.23]

Творчий підхід до музики передбачає різнобічну музично-пізнавальну діяльність старшокласника, під час якої він опановує різні аспекти процесу музичної самоосвіти (технології самовдосконалення).

Формування творчої самостійності як якості особистості в музично-самоосвітній діяльності потрібно розглядати в контексті постановки стратегічних цілей самоосвіти, розроблення плану вдосконалення власної особистості, вибору засобів, форм, способів діяльності, які забезпечують ефективність засвоєння музичних знань, застосування їх на практиці.

Слід зазначити, що самостійність в музичній самоосвіті пов'язана не тільки з пошуком, добором і послідовним засвоєнням певних знань, збагаченням слухового досвіду, вона виявляється в умінні активно й незалежно мислити, узагальнювати й порівнювати, розкривати основні сторони явища, яке вивчається, критично аналізувати свої дії (саморефлексія, самооцінка).

Отже, в музичній самоосвіті поряд із пізнавальним аспектом існує ще досить значний творчий аспект, який забезпечує активізацію механізмів розвитку творчого потенціалу старшокласників. У процесі цілеспрямованого розвитку самостійності як особистісної якості у старшокласників формується два головних уміння самоосвітньої діяльності:

- 1) творчо самостійно працювати;
- 2) самостійно удосконалювати власну особистість (індивідуальність).

Підготовка до музичної самоосвіти є ефективною тоді, коли старшокласники виявляють потребу в самостійному систематичному набутті нових музичних знань, розширенні музично-слухового досвіду, підвищенні рівня музичної ерудиції, а також оволодінні комплексом практичних умінь і навичок.

Організація самостійної музично-пізнавальної діяльності старшокласників включає виконання різних творчих завдань, а також

варіативність форм, методів і прийомів роботи, які сприяють підвищенню ефективності підготовки старшокласників до музичної самоосвіти.

Самовиховання через музику розширює пізнання власного духовного світу особистості, сприяє здійсненню самоспостереження (емоції, почуття, уявлення, фантазії). Музичний твір виступає носієм емоційно-естетичної інформації у найбільш концентрованому вигляді, водночас через цю інформацію школярі пізнають морально-естетичні цінності, які закладені у творі. У процесі розвитку культури естетична інформація постійно змінюється, розширюється, збагачується. Кожна зустріч, навіть із відомим мистецьким твором видозмінює рівень знань людини, збагачує її досвід, поглиблює почуття, підвищує ступінь естетичного розвитку, дає можливість відкривати невідоме. У цьому й полягає пробудження в людині творчої наснаги, почуття нового. У повторних багаторазових зустрічах із визначними творами людина й сама помічає зміни у своєму естетичному естві.

Повноцінне сприймання музичного твору вимагає від слухача активної роботи уяви, яка виражається, зокрема, й у спробах образного усвідомлення музичних вражень. У різних учнів музичний твір може викликати різні, часто навіть полярні асоціації, тому що утворюються вони у неповторному поєднанні індивідуальності слухача, його духовної культури, настрою, потреб тощо. Виникненню різноманітних асоціацій допомагають "суміжні" види мистецтва - література, живопис, кіно, театр.

В проблемі організації самоосвітньої діяльності принциповою є роль вчителя. Знаходження шляхів та методів педагогічного керівництва набувають актуальності як для всієї педагогіки так і для музичної самоосвіти. Розв'язання питань музичної самоосвіти і самовиховання потрібно починати з підготовки педагогів, які б вміло направляли і стимулювали цю діяльність. Цим буде забезпечена основа для подальшої ефективної музично-освітньої діяльності.

Підготовка вчителя музики вимагає такого спрямування. В ХГШ в підготовку вчителя включено великий пласт роботи, яка сприяє власній пошуковій музичній діяльності. Ініціатором такого підходу в ступеневій

підготовці фахівця з музики був М.М.Дарманський, який зауважував: "Формуйте душу студентів. Ліризм, чуттєвість, поетичність української ментальності є надзвичайним джерелом гармонійності. Всебічний розвиток особистості неможливий без самостійного творчого пошуку."

Висновки. Сферою реалізації потреб у музичній самоосвіті є позанавчальна робота з учнями, що передбачає взаємозв'язок усіх соціальних інститутів суспільства, а не тільки школи. Позанавчальна робота містить багатий потенціал можливостей для реалізації кожною особистістю своїх культурних потреб та інтересів і розвитку її фізичних і духовних якостей. Реальним є розширення соціального досвіду особистості, набуття нових навичок у різних сферах життєдіяльності. Особливою ознакою позанавчальної діяльності є створення умов для задоволення особистих духовних інтересів учнівської молоді поза сферою навчальної діяльності. До сфери дозвілєвої діяльності входить також процес культурного відпочинку і спілкування, що відбувається в умовах вільного часу на основі особистого інтересу та виявленої ініціативи щодо їх змістовного проведення.

Література

1. Аліев Ю.Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта. – М.: Гуманит.изд.центр. ВЛАДОС, 2000. – 336с.: ноты. – (Б-ка учителя музыки). – С.172-178.
2. Арчажникова Л.Г. Профессия учитель музыки. – М.: Просвещение, 1984.-112 с.
3. Дарманський М.М. Організація діяльності чотириступеневого вищого навчального закладу. - /науково-прикладне видання/ За загальною редакцією академіка АПН України НевкалоН.Г. – Хмельницький. – 2001. - 95 с.
4. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. - М.-Л.: Изд-во АПН СССР, 1947.-335 с.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІФХ СПОСОБІВ ДІЙ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ДИСЦИПЛІНИ «ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ПАПЕРУ»

Ковальчук Т.П.

Південноукраїнський державний педагогічний університет ім.К.Д.Ушинського

Анотація. Розглядаються основні положення дослідження шляхів формування художніх способів дій творчої діяльності студентів в умовах системи художньо-педагогічної освіти.

Ключові слова: художня обробка паперу, способи дій творчої діяльності.